

время жилому помещению из-за его аварийного состояния, возможно, требуется капитальный ремонт или даже оно подлежит сносу. Поэтому представляется целесообразным предоставить и наймодателю право досрочно расторгать договор найма, если жилое помещение стало непригодным для постоянного проживания в нем. Сделать это наймодатель сможет только в судебном порядке. При этом нанимателю должен быть предоставлен определенный срок, в течение которого он смог бы подыскать себе другое жилище.

#### **Список библиографических ссылок**

1. Цивільний кодекс України : закон України від 16.01.2003 № 435-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата обращения: 07.04.2019).
2. Гражданский кодекс Российской Федерации (части I, II и III) : офиц. текст. М. : Элит, 2004. 380 с.
3. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2 т. / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. Київ : Юрінком Інтер, 2005. Т. II. 1088 с.
4. Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации, части второй / под ред. Т. Е. Абовой и А. Ю. Кабалкина ; Ин-т государства и права РАН. М. : Юрайт-Издат, 2004. 1045 с.

*Получено 10.04.2019*

УДК 347.61/.64

**Ірина Миколаївна ПАВЛІЧЕНКО,**

*старший викладач кафедри цивільного права та процесу факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ*

## **УЧАСТЬ ПРОКУРОРА В ЗАХИСТІ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ**

Частина 3 статті 51 Конституції України від 28 червня 1996 р. [1] проголошує, що сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою. Відповідно до п. 2 ст. 3 Конвенції ООН про права дитини, прийнятої резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1989 р. держави-учасниці зобов'язуються забезпечити дитині такий захист і піклування, які необхідні для її благополуччя, беручи до уваги права й обов'язки її батьків, опікунів чи інших осіб, які відповідають за неї за законом, і з цією метою вживають всіх відповідних законодавчих і адміністративних заходів [2].

Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. [3] передбачає випадки, коли за захистом сімейних прав та інтересів дитини прокурор має право звертатися до суду. Зокрема прокурор має право звертатися до суду з позовом про визнання шлюбу недійсним, якщо захисту потребують права та інтереси дитини (ст. 42 СК України); з позовом про позбавлення батьківських прав (ст. 165 СК України); з позовом про позбавлення батьків чи одного з них батьківських прав

або про відібрання дитини від матері, батька без позбавлення їх батьківських прав у разі безпосередньої загрози для життя або здоров'я дитини (ч. 2 ст. 170 СК України); з позовом про скасування усиновлення чи визнання його недійсним (ст. 240 СК України).

Частина 3 ст. 56 Цивільного процесуального кодексу України від 18 березня 2004 р. передбачає, що у визначених законом випадках прокурор звертається до суду з позовною заявою, бере участь у розгляді справ за його позовами, а також може вступити за своєю ініціативою у справу, провадження у якій відкрито за позовом іншої особи, до початку розгляду справи по суті, подає апеляційну, касаційну скаргу, заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами [4]. Отже, за цивільним процесуальним законодавством України прокурор може звертатися до суду в інтересах дитини з позовом про захист її порушених прав виключно у випадках, визначених законом.

Згідно з п. 2 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 р. [5] на прокуратуру покладається функція представництва інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених цим Законом. Відповідно до ч. 1–2 ст. 23 Закону України «Про прокуратуру» представництво прокурором інтересів громадянина або держави в суді полягає у здійсненні процесуальних та інших дій, спрямованих на захист інтересів громадянина або держави, у випадках та порядку, встановлених законом. Прокурор здійснює представництво в суді інтересів громадянина (громадянина України, іноземця або особи без громадянства) у випадках, якщо така особа не спроможна самостійно захистити свої порушені чи оспорювані права або реалізувати процесуальні повноваження через недосягнення повноліття, недієздатність або обмежену дієздатність, а законні представники або органи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси такої особи, не здійснюють або неналежним чином здійснюють її захист.

Варто зазначити, що згідно з ч. 2 ст. 119 Кодексу про шлюб та сім'ю УРСР від 20 червня 1969 р. [6] передбачалася обов'язкова участь прокурора в розгляді судом справ про визнання усиновлення недійсним і скасування усиновлення, чинний СК України обов'язкової участі прокурора в розгляді таких справ не передбачає. Проте пунктом 5.3. наказу Генерального прокурора України № 16гн від 6 грудня 2014 р. «Про організацію діяльності органів прокуратури щодо захисту прав і свобод дітей» зобов'язано забезпечувати обов'язкову участь прокурорів при розгляді судами справ про усиновлення дітей іноземними громадянами, а у справах про позбавлення батьківських прав, відібрання дитини від батьків або від одного з них без позбавлення батьківських прав – за позовами закладів, у яких дитина перебуває, органів опіки та піклування, а також самої дитини, або у разі, якщо цього потребує захист прав та інтересів дитини [7]. Відповідно до пункту 4 наказу Генерального прокурора України № 16гн від 6 грудня 2014 р. «Про організацію діяльності органів прокуратури

щодо захисту прав і свобод дітей» пріоритетними напрямками представництва інтересів дітей та держави у суді визначити захист у сферах: охорони життя і здоров'я дітей, їх права на освіту, відпочинок та змістовне дозвілля; опіки, піклування, усиновлення дітей; майнових та житлових прав дітей, їх соціального забезпечення; прав неповнолітніх на працю та працевлаштування; попередження та захисту від усіх форм насильства; користування та розпорядження органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування майном, землями навчальних, оздоровчих, лікувальних, а також інших закладів для дітей; використання бюджетних коштів, спрямованих на реалізацію програм та заходів з охорони дитинства, закупівлю відповідних товарів, робіт і послуг. Пунктом 5.1 наказу Генерального прокурора України № 16гн від 6 грудня 2014 р. «Про організацію діяльності органів прокуратури щодо захисту прав і свобод дітей» передбачено, що прокурор повинен застосовувати надані законом повноваження щодо вступу за власною ініціативою в судовий розгляд цивільних, адміністративних та господарських справ, якщо цього вимагає захист прав і законних інтересів дітей.

Варто зазначити, що судова практика щодо участі прокурора в захисті сімейних прав та інтересів дитини залишається й на сьогодні досить суперечливою. Так, зустрічаються ухвали судів, в яких участь прокурора в справах про позбавлення батьківських прав визнають необов'язковою, одночасно є й ухвали суду, якими прокурор залучається до участі в справі про позбавлення батьківських прав, зокрема, коли прокурор звертався до суду з заявою про його вступ у справу з метою представництва інтересів неповнолітньої дитини.

Проте аналіз внесених змін до Конституції України Законом України від 2 червня 2016 р. № 1401-VIII «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» [8] свідчить, що стаття 131-1 Конституції України не передбачає такої функції прокуратури в суді, як здійснення представництва інтересів громадянина в суді. Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 131-1 Конституції України в Україні діє прокуратура, яка здійснює представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом. Отже, зазначені вище положення СК України щодо повноважень прокурора звертатися до суду з певними позовами про захист сімейних прав та інтересів дитини не відповідають Конституції України і є такими, що фактично втратили чинність, оскільки зміни до Конституції України були внесені Законом України від 2 червня 2016 р. № 1401-VIII «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» пізніше у часі, ніж було прийнято Сімейний кодекс України.

Відповідно до ч. 2 ст. 170 СК України у виняткових випадках, у разі безпосередньої загрози для життя або здоров'я дитини, орган опіки та піклування або прокурор мають право постановити рішення про негайне відібрання дитини від батьків. Отже, як правильно зазначає Л. В. Красицька, прокурор за сімейним законодавством України в одному випадку наділений повноваженнями щодо здійснення безпосередньо захисту порушених сімейних

прав та інтересів, коли він приймає рішення про негайне відібрання дитини від батьків без позбавлення їх батьківських прав. Негайне відібрання дитини у матері, батька без позбавлення їх батьківських прав у разі безпосередньої загрози для життя або здоров'я дитини за рішенням прокурора є оперативним захистом порушених прав дитини [9, с. 401–402].

При цьому необхідно враховувати, що повноваження прокурора прийняти рішення про негайне відібрання дитини у матері, батька без позбавлення їх батьківських прав у разі безпосередньої загрози для життя або здоров'я дитини не передбачено Законом України «Про прокуратуру». Все це свідчить про те, що питання участі прокурора в захисті сімейних прав та інтересів потребує додаткового наукового аналізу та законодавчого врегулювання.

#### **Список бібліографічних посилань**

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Конвенція ООН про права дитини, прийнята резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1989 р. *Бюлетень законодавства і юридичної практики України*. 1997. № 5. С. 35–53.
3. Сімейний кодекс України : закон України від 10.01.2002 № 2947-III. *Офіційний вісник України*. 2002. № 7. Ст. 273.
4. Цивільний процесуальний кодекс України : закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40–42. Ст. 492.
5. Про прокуратуру : закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2–3. Ст. 12.
6. Кодекс про шлюб та сім'ю УРСР : від 20.06.1969 № 2006-7. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1969. № 26. Ст. 204.
7. Про організацію діяльності органів прокуратури щодо захисту прав і свобод дітей : наказ Ген. прокурора України від 06.12.2014 № 16гн // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0016900-14> (дата звернення: 10.04.2019).
8. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : закон України від 02.06.2016 № 1401-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 28. Ст. 532.
9. Красицька Л. В. Проблеми здійснення та захисту особистих та майнових прав батьків і дітей : монографія. Київ : Ліра-К, 2014. 628 с.

Одержано 12.04.2019